

УДК 373.3:373.3.091

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Юрченко Н.М.

У статті автор наголошує на необхідності формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів у процесі його практичної підготовки з широким використанням інформаційно-комунікаційних технологій; ділиться власним досвідом організації проектної діяльності молодших школярів на уроках російської мови у 2-му класі шкіл з українською мовою навчання.

Ключові слова: комунікативний підхід, комунікативна компетентність, мовленнєва діяльність, інформаційно-комунікаційні технології, проектна діяльність.

В статье автор указывает на необходимость формирования коммуникативной компетентности будущего учителя начальных классов в процессе его практической подготовки с широким использованием информационно-коммуникационных технологий; делится собственным опытом организации проектной деятельности младших школьников на уроках русского языка во 2-м классе школ с украинским языком обучения.

Ключевые слова: коммуникативный подход, коммуникативная компетентность, речевая деятельность, информационно-коммуникационные технологии, проектная деятельность.

The author of the article emphasizes the necessity of forming communicative competence of future primary school teachers in the process of their practical training through the wide use of information and communication technologies and describes her own experience of the organization of junior schoolchildren's project work during Russian lessons in the 2nd grade in Ukrainian-language schools.

Key words: communicative approach, communicative competence, speech, information and communication technologies, project work.

Постановка проблеми. Модернізація змісту шкільної освіти у світлі вимог Національної доктрини розвитку освіти, державної національної програми "Освіта" ("Україна XXI ст."), концепцій мовної освіти спрямовані на становлення і розвиток національно-мовної особистості, яка має вільно володіти нормами усної і писемної форм літературної мови, цілеспрямовано і майстерно використовувати мовні засоби в різних мовленнєвих ситуаціях, дотримуючись комунікативного кодексу. Державний стандарт початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. №462) наголошує на тому, що основною змістовою лінією мовної освіти в початковій ланці є комунікативна, яка орієнтує на опанування всіх видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання, письмо. Вивчення шкільних предметів ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів.

У Державному стандарті терміни "компетентнісний підхід", "комунікативна компетентність" вживаються у такому значенні:

· компетентнісний підхід – спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є такі ієрархічно-підпорядковані компетентності учнів, як ключова, загально-предметна і предметна;

· комунікативна компетентність – здатність особистості застосувати у конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми і віддаленими людьми та подіями, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями.

У зв'язку з новими підходами до вивчення мови у початкових класах відбувається зміна пріоритетів у професійній підготовці майбутнього вчителя. Під час підготовки фахівця основні зусилля спрямовуються не тільки на засвоєння певного обсягу знань та умінь, а й на формування вільної та відповідальної особистості, що володіє загальною культурою, прогресивним світоглядом, громадською відповідальністю, професійною компетентністю, яка обов'язково включає комунікативну готовність учителя до спілкування, до організації педагогічно

доцільних взаємних стосунків з учасниками навчально-виховного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема формування комунікативної компетентності була і є предметом розгляду українських (Л.Я.Бірюк, А.М.Богуш, С.Ю.Ніколаєва, О.О.Павленко, Л.М.Паламар, М.І.Пентиліук) і зарубіжних (Н.Д.Гальскова, Н.І.Гез, В.О.Коккота, О.О.Леонтьєв, О.О.Миролюбов, Ю.І.Пассов) учених. Шляхи розв'язання цієї проблеми пропонують у своїх дослідженнях лінгводидакти М.Вашуленко, І.Гудзик, В.Мельничайко, Г.Михайловська, О.Хорошковська та ін.

Деякі науковці розглядають поняття “компетентність у спілкуванні” і “комунікативна компетентність” як синоніми. Зокрема О.В.Сидоренко, враховуючи погляди класиків (Л.А.Петровської, Ю.М.Ємельянова), зазначає, що комунікативна компетентність є сукупністю навичок і умінь, необхідних для спілкування. Це ситуативна адаптивність і вільне володіння вербальними та невербальними засобами соціальної поведінки [5, с. 92].

І.П.Гудзик розглядає комунікативну компетенцію як здатність успішно користуватися мовою (усіма видами мовленнєвої діяльності) для пізнання, комунікації, впливу. Формуючи комунікативну компетенцію, шкільне навчання мови має розвинути вміння розуміти, критично оцінювати усні й письмові тексти; складати повноцінні в комунікативному відношенні висловлювання, які сприяють досягненню взаєморозуміння і взаємодії [2, с.12].

Метою статті є обмін досвідом викладача методики навчання російської мови із проблеми формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів через використання у навчальному процесі елементів інтерактивного навчання та інформаційно-комунікаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Мета комунікативно орієнтованого навчання під час вивчення методики викладання російської мови у школах з українською мовою навчання – це оволодіння методикою формування комунікативної компетентності як мовленнєво-мовно-методичного конгломерату.

Визначальними для формування комунікативної компетентності є компетентнісний підхід як сукупність знань, навичок, умінь, визначених компетенціями, а також здібностей, досвіду, цінностей, ставлень тощо.

Як зазначає Л.Бірюк, головна ідея цього підходу полягає в тому, що майбутні вчителі, щоб стати активними користувачами мови, вміти навчати цієї мови, повинні не тільки здобувати знання (наприклад, знати граматичні, лексичні або вимовні форми), а й розвивати навички та вміння використання цих форм для реальних комунікативно-методичних цілей [1, с.14].

Саме тому у процесі вивчення курсу “Методика викладання російської мови” ми намагаємося на кожному занятті формувати у студентів такі компетентності, як мовну, мовленнєву і комунікативну з орієнтацією на фахову підготовку майбутніх учителів початкових класів.

Сутність компетентнісно орієнтованого навчання російської мови виявляється передусім у тому, що

воно спрямоване на формування у школярів умінь самостійно працювати над виконанням навчального завдання, а також умінь досягати взаєморозуміння та взаємодії з однокласниками в роботі, успішно застосовувати мову як засіб пізнання, спілкування, впливу.

За словами І.П.Гудзика, у шкільній практиці увагу здебільшого спрямовано на такі види навчальної діяльності, які значно відрізняються від тих, що їх потребує позаурочна мовленнєва практика. Це так звана умовно-мовленнєва діяльність, побудована за моделями, звичайними для навчального процесу, але не властивими для реального використання у житті. Вона передбачає широке використання учнями допоміжних матеріалів, припускає значну підготовку і допомогу вчителя в її здійсненні. Це, наприклад:

- слухання з опорою на серію малюнків, план тексту, ключові слова, запитання тощо;
- переказ тексту після обговорення, робота над словами;
- читання уголос матеріалу, який уже слухали і читали, який у кожного перед очима;
- читання мовчки тексту після того, як його прочитав учитель, та ін.

І.П.Гудзик зазначає, що умовно-мовленнєва діяльність важлива і необхідна для формування окремих мовленнєвих умінь і навичок, але вона певним чином суперечить комунікативній природі мови і недостатньо готує учнів до вільного користування нею у реальних життєвих ситуаціях. Тому умовно-мовленнєву діяльність важливо поєднувати у навчанні з комунікативним застосуванням мовлення, використовуючи мову в її природній якості – для розв'язання завдань, які не є власне мовленнєвими, але здійснюються за допомогою мови (дидактичні ігри, вільне обговорення цікавої проблеми, способу виконання навчального завдання тощо).

Загальноновизнано, що практичне оволодіння мовою завжди проходить три рівні: рецептивний, репродуктивний і продуктивний [6, с. 36–37].

На рецептивному (пасивному) рівні оволодіння другою мовою дитина має сприймати і вчитися розуміти чуже усне мовлення. Саме тому у 2-му класі передбачено уроки, на яких школярі знайомляться з назвами окремих предметів та явищ, розглядаючи малюнки; заучують напам'ять вірші, скоромовки, лічилки тощо. На репродуктивному рівні учень лише репродукує зразок мовлення. Для цього рівня характерні вправи імітаційні, підстановчі, заперечні і т.ін. На продуктивному рівні володіння мовою школяр може самостійно продукувати запитання, відповідь чи монологічне висловлювання.

Сьогодні у молодших школярів спостерігається дефіцит умінь працювати з текстом, давати розгорнуті відповіді на запитання, співставляти, порівнювати, аналізувати матеріал. Учені, учитель-практики вважають, що це пов'язано з невмінням працювати з інформацією, несформованістю в учнів комунікативної компетенції.

Отже, уже молодших школярів потрібно вчити сприймати і створювати тексти різних типів, а для цього вчити використовувати сучасне інформаційне середовище.

Запровадження в діяльність вищого навчального складу інформаційно-комунікаційних технологій на сьогодні є пріоритетним напрямком реалізації державної освітньої політики. В межах виконання Закону України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки” з метою модернізації та глобалізації освітньої галузі, підготовки висококваліфікованих, компетентних фахівців у навчальному процесі широко використовуємо інформаційно-комунікаційні технології та засоби навчання. До практичних занять із методики викладання російської мови в початкових класах продумуємо такі завдання, виконання яких сприяло б розвитку комунікативних умінь та навичок майбутнього вчителя: уміння встановити контакт з учнем, зацікавити його, уміння підтримати розмову, переконати учня у необхідності виконувати саме таке завдання, уміння будувати висловлювання в різних стилях та жанрах [4, с. 283].

Вважаємо, що підготовка вчителя буде результативною за умови комунікативно-діяльнісного підходу у навчально-виховному процесі.

Загальновідомо, що розвиток особистості відбувається в результаті діяльності й спілкування. Діяльнісний підхід у педагогічній освіті, на думку науковців, полягає у визнанні того, що розвиток особистості відбувається безпосередньо у процесі її взаємодії з суспільним середовищем, а також у процесі цілеспрямованого навчання й виховання.

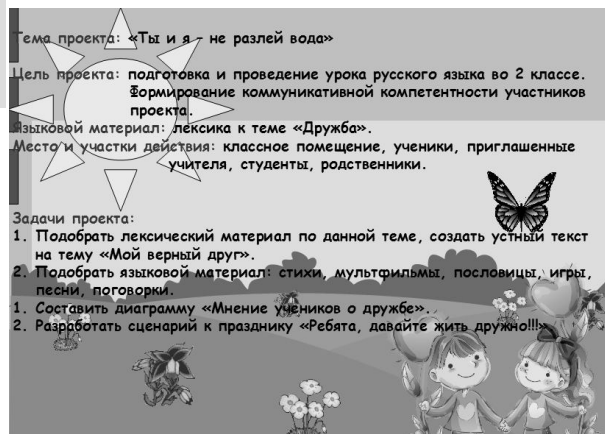
“Діяльність – це активна форма виявлення стосунків. Для викладача це означає, що тільки через діяльність і в діяльності можуть формуватися, удосконалюватися й розвиватися необхідні професійні якості майбутнього педагога. Причому діяльність повинна бути організована так, щоб її об’єктом виступав студент, а не викладач. Суб’єктом діяльності стає людина, яка активно бере участь у досягненні певних педагогічних результатів. Немає

діяльності там, де немає цілісного ланцюжка “мета – мотив – засіб – дія – результат”. Діяльність особистості – це завжди самодіяльність у більшій чи меншій мірі [1, с. 7].

Сучасні педагогічні технології передбачають новий підхід до навчання, виховання та формування особистості учня. Такі технології сприяють розвитку мислення та мовлення дітей, формують пізнавальні інтереси і дослідницькі навички школярів. Саме тому активним стало використання у навчально-виховному процесі методу проектів. Проект сприяє формуванню у дітей інформаційної культури, уміння знаходити різні джерела необхідної інформації, підвищує результативність навчально-пізнавального процесу в цілому.

Отже, майбутній учитель просто зобов’язаний володіти методом навчального проекту. Саме тому в умовах педагогічного коледжу під час вивчення професійно зорієнтованих дисциплін на практичних та лабораторних заняттях викладачі активно залучають студентів до проектної діяльності з метою набуття ними основ такої технології. Крім того, всі студенти проходять навчання за програмою “Intel. Навчання для майбутнього”, що дає можливість практично реалізувати певні проекти у період проходження різних видів педагогічної практики в базових школах міста.

Ми не ставимо за мету детально познайомити з організацією та проведенням проектів із російської мови в початкових класах, наведемо лише окремі зразки підготовлених студентами презентацій творчих завдань для учнів 2-го класу з теми “Дружба. Друзі”, у результаті виконання яких збагатився і розширився словниковий запас школярів, закріпилися необхідні граматичні вміння, удосконалювалося зв’язне мовлення дітей. Діти вчилися працювати в групах, прислухатися і поважати думку однокласників, оцінювати власні успіхи і порівнювати їх із успіхами інших.

2. Сенкан (пятирядье). Придумайте свой пример.

Слово:

Дружба

Признак:

Крепкая, настоящая

Действие:

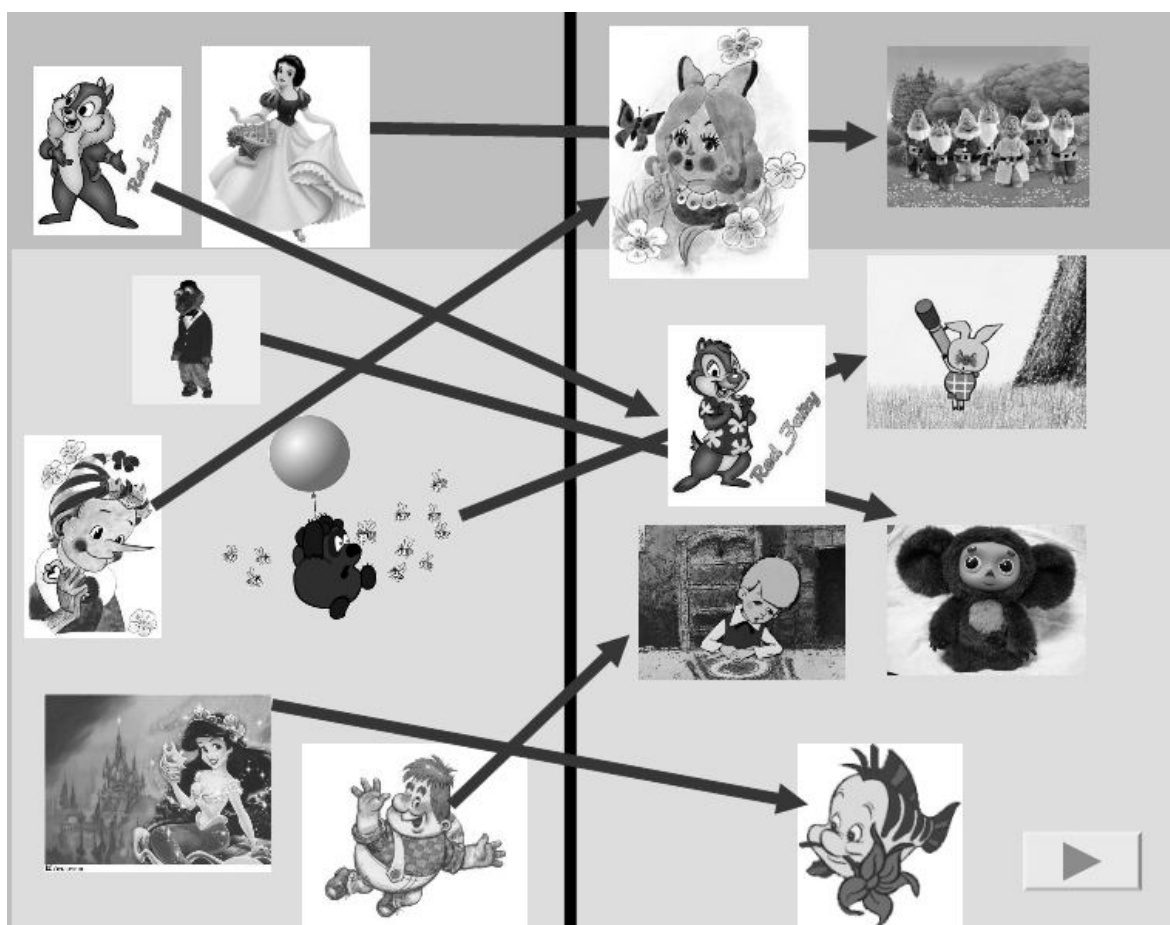
Делает сильнее

Отношение:

Сердце сразу радуется

Фраза:

И я дорожу ею.

Русские пословицы гласят:

- * Не имей сто рублей, а имей сто друзей.
- * Друга ищи, а найдешь – береги.
- * Дружба не гриб, в лесу не найдешь!

Это мой друг!

Висновки. Вчимо творчо підходити до упровадження інноваційних технологій, самокритично оцінювати результати своєї педагогічної діяльності, відмовитися у подальшому від сліпого копіювання та репродукування, розвивати позитивні сторони власної організації, постійно шукати нестандартні дидактичні, методичні, технологічні рішення, оптимальні форми роботи та організації навчально-

виховного процесу і позаурочної діяльності. А сформовані у майбутніх педагогів комунікативні вміння у процесі використання інформаційно-комунікаційних технологій сприятимуть підвищенню ефективності навчально-пізнавального процесу в школі, зроблять працю вчителя і діяльність учнів психологічно комфортними.

Література

1. Бірюк Л. Я. Формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів у процесі професійної підготовки (психолого-дидактичний аспект) : навчальний посібник / Л. Я. Бірюк. – К. ; Глухів : РВВ ГДПУ, 2008. – 210 с.
2. Гудзик І. П. Компетентнісно орієнтоване навчання російської мови у початкових класах (у школах з українською мовою навчання) : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук / Гудзик І. П. – Київ, 2008. – 39 с.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011р. №462).
4. Онищенко І. В. Лінгводидактичні засади формування культури педагогічного спілкування майбутніх учителів початкових класів / Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць / гол. ред. проф. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2010. – Вип. 28. – С. 281–286.
5. Сидоренко Е. В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии / Е. В. Сидоренко. – СПб. : Речь, 2000. – 208 с.
6. Трунова В. А. Развитие молвлення молодших школярів в умовах білінгвізму : монографія / В. А. Трунова. – К. : Вища школа, 2001.